

Archiwum E r b t a

We wrześniu odnaleziono w Archiwum Państwowym w Lesznie wszystkie akta Amtskomisariatu Kargowa, którym kierował od roku 1924 znany polakożerca Jerzy ERBT. Ponieważ dokumenty te dotyczą ludności rodzimej Babimojszczyzny, będziemy niektóre z nich publikować. Umożliwią one bez wątpienia dokładniejsze poznanie sytuacji ludnościowej tzw. Pogranicza oraz umożliwią dokładne odtworzenie zabiegów germanizacyjnych, od r. 1885 konsekwentnie prowadzonych przez władze niemieckie.

W lutym 1938 roku landratury Pogranicza rozesłały odpis ściśle poufnego zarządzenia, datowanego w Berlinie 28. I. 1938 r., a nadesłanego przez Landesbauernschaft Kurmark (Gesch. z I A 4/4b 3/1), w którym instytucja ta prosi o nadesłanie danych dotyczących się mniejszości polskiej i ziemi znajdującej się w rękach polskich. W aktach Erbta znajdują się na osobnych arkuszach dokładne dane dla każdej miejscowości, które stanowiły podstawę odpowiedzi na to pismo. Dane te stanowią ważny dokument świadczący o sytuacji ludnościowej Pogranicza tuż przed wybuchem drugiej wojny światowej. Chciaż Niemcy w zestawieniu tym zaliczyli do narodowości niemieckiej tzw. warstwę pośrednią (Zwischenschicht) – tzn. Polaków, którzy posyłali dzieci do szkoły niemieckiej, można przypuszczać, że dość wiernie odbija ono rzeczywistość, gdyż dane zgromadzone poufnie i przekazane do Berlina miały służyć za podstawę dalszej akcji wynaradawiania i wywłaszczania Polaków. W takich wypadkach statystyki niemieckie odznaczały się raczej realizmem. Jeśli weźmiemy pod uwagę także tych Polaków, którzy posyłali dzieci do szkoły niemieckiej, a w domu posługiwali się językiem polskim i mimo wszystko uważali się za Polaków – gdyż w czasie ofensywy w 1945 żaden z nich nie opuścił Babimojszczyzny i do dziś dnia wszyscy tu pozostają – to należy liczbę ludności polskiej podwyższyć o jakieś 40 do 50 proc.

Materiały i źródła

Nazwa miejscowości	Liczba mieszk.		Mężczyźni	Kobiety	Język ojczysty		
	ogółem	prześc.			niem.	polski	inny
Kargowa – miasto	1795	48	814	933	1728	66	1
Kargowa – wieś	711	7	346	358	656	53	2
Babimost	1876	30	874	972	1713	163	—
Nowe Kramsko	1161	151	489	521	220	941	—
Stare Kramsko	345	17	159	169	45	300	—
Wielkie Podmokle	313	3	168	142	98	215	—
Małe Podmokle	509	8	252	249	133	376	—
Spokojna	208	1	97	110	193	15	—
Łupice	566	8	289	269	558	8	—
Wojnowo	180	12	83	85	120	60	—
Świętno	949	40	446	463	944	5	—
Ciosaniec	847	76	378	393	839	8	—
Sreniawa	183	5	97	81	169	14	—
Droniki	249	35	101	113	243	6	—
Stary Jaromierz	448	7	230	211	442	6	—
Wielka Wieś	299	3	145	151	291	8	—
Chwalim	788	4	396	388	785	3	—
Nowy Jaromierz	156	—	81	75	152	4	—
Uście Nowe	197	4	93	100	197	—	—
Uście Stare	222	11	106	105	222	—	—
Kolonia k. Podmokli	169	—	93	76	169	—	—
Wilcze	112	—	55	57	111	1	—
Rudno	114	—	63	51	111	3	—
Bagno	313	20	154	139	313	—	—
Krzyż	264	7	133	124	264	—	—
Górny Folwark	172	3	86	83	172	—	—
Obra Dolna	310	5	157	148	308	1	1
Kaliska	206	4	105	97	205	1	—
	13.662	509	6.490	6.663	11.401	2.257	4

Materiały i źródła

B

Wyznanie			Ziemi ogółem (liczba gospodarstw i powierzchnia)							
			do 5 ha		do 10 ha		do 20 ha		ponad 20 ha	
ew.	kat.	inne	ilość gosp.	ha	ilość gosp.	ha	ilość gosp.	ha	ilość gosp.	ha
1207	560	28	35	61,26	13	82,44	6	85,85	—	—
474	237	—	63	133,02	22	169,98	13	172,11	6	959,79
842	1014	20	62	111,42	22	158,06	29	399,88	44	1724,81
86	1074	1	58	113,53	10	71,85	35	525,16	20	597,65
38	307	—	15	30,24	13	104,61	15	210,11	4	115,46
56	257	—	9	11,88	4	30,95	9	137,69	19	525,69
98	411	—	31	50,77	15	98,39	27	414,53	12	318,60
36	172	—	10	28,89	5	18,90	5	76,85	15	383,33
54	512	—	30	77,82	28	213,37	20	284,05	16	473,58
71	109	—	3	4,28	2	13,70	—	—	11	803,83
840	109	—	77	175,64	26	196,42	33	485,55	10	4595,26
49	798	—	55	118,11	36	243,19	20	286,94	10	293,26
7	176	—	9	23,80	3	21,95	8	115,16	8	346,60
15	234	—	21	60,91	15	103,03	5	69,26	4	124,62
373	75	—	17	43,75	20	161,12	31	439,48	14	337,02
263	32	4	4	7,35	1	10,55	15	244,54	13	475,85
752	26	10	47	117,31	40	289,15	45	638,34	19	491,03
120	35	1	3	7,21	4	25,08	12	173,45	7	201,60
178	19	—	20	45,07	1	9,95	13	201,48	3	80,20
218	3	1	15	35,26	9	65,19	11	176,99	5	116,87
154	13	2	—	—	—	—	14	22,16	5	164,08
99	11	2	7	17,02	2	18,50	4	69,75	5	139,25
108	6	—	5	16,47	7	48,31	11	157,29	—	—
117	196	—	19	55,21	16	116,52	8	106,25	4	110,09
178	85	1	10	35,01	9	71,91	17	241,15	5	120,37
156	15	1	6	15,71	1	6,75	15	245,91	5	111,40
300	8	2	13	37,31	12	95,71	8	115,30	16	475,44
169	37	—	3	7,78	3	26,78	12	209,79	9	137,25
7.058	6.531	73	647	1.442,01	339	2474,36	441	6505,02	289	14.222,93

Materiały i źródła

C

Ziemia w rękach niemieckich							
do 5 ha		do 10 ha		do 20 ha		ponad 20 ha	
ilość gosp.	ha	ilość gosp.	ha	ilość gosp.	ha	ilość gosp.	ha
33	58,13	13	82,44	6	85,85	—	—
58	122,88	21	160,48	12	161,24	6	959,79
58	106,79	21	150,56	29	399,88	44	1.724,81
4	13,81	2	12,82	—	—	8	241,78
—	—	—	—	3	38,75	1	74,00
5	8,58	—	—	1	10,99	5	138,81
10	23,13	2	25,76	7	99,40	3	134,19
10	28,89	5	18,90	5	76,85	14	361,58
30	77,82	26	199,52	19	270,05	16	473,58
3	4,28	2	13,70	—	—	11	803,83
77	175,64	26	196,42	32	468,05	10	4.595,26
54	117,24	35	233,19	20	286,94	10	293,26
9	23,80	3	21,95	8	115,60	8	346,60
20	56,41	15	103,03	5	69,26	4	124,62
17	43,75	20	161,12	30	428,60	14	337,02
4	7,33	1	10,55	15	244,54	13	475,85
47	117,31	40	289,15	45	638,34	19	491,03
3	7,21	4	25,08	12	173,45	7	201,60
20	45,07	1	9,95	13	201,48	3	80,20
15	35,26	9	65,19	11	176,99	5	116,87
—	—	—	—	14	222,16	5	164,08
7	17,02	2	18,50	4	69,75	5	139,25
4	11,97	7	48,31	11	157,29	—	—
19	55,21	16	116,52	8	106,25	4	110,09
10	35,01	9	71,91	17	241,15	5	120,37
6	15,71	1	6,75	15	245,91	5	111,40
13	37,31	12	95,71	8	115,30	16	475,44
3	7,78	3	26,78	12	209,79	9	137,25
539	1.253,34	296	2.166,29	362	5.313,42	250	13.232,62

Materialy i źródła

D								
ziemia w rękach polskich								
do 5 ha		do 10 ha		do 20 ha		ponad 20 ha		Robotników
ilość gosp.	ha	ilość gosp.	ha	ilość gosp.	ha	ilość gosp.	ha	
2	3,13	—	—	—	—	—	—	96
5	10,14	1	9,50	1	10,87	—	—	61
4	4,63	1	7,50	—	—	—	—	—
54	99,72	8	59,03	35	525,16	12	355,87	182
15	30,24	13	104,61	12	171,36	3	41,46	15
4	3,30	4	30,95	8	126,70	14	386,82	28
21	27,64	13	72,63	20	315,13	9	184,41	22
—	—	—	—	—	—	1	21,75	—
—	—	2	13,85	1	14,00	—	—	8
—	—	—	—	—	—	—	—	45
—	—	—	—	1	17,50	—	—	38
1	0,87	1	10,00	—	—	—	—	79
—	—	—	—	—	—	—	—	3
1	4,50	—	—	—	—	—	—	28
—	—	—	—	1	10,88	—	—	10
—	—	—	—	—	—	—	—	17
—	—	—	—	—	—	—	—	19
—	—	—	—	—	—	—	—	3
—	—	—	—	—	—	—	—	7
—	—	—	—	—	—	—	—	15
—	—	—	—	—	—	—	—	3
—	—	—	—	—	—	—	—	3
1	4,50	—	—	—	—	—	—	1
—	—	—	—	—	—	—	—	9
—	—	—	—	—	—	—	—	5
—	—	—	—	—	—	—	—	8
—	—	—	—	—	—	—	—	4
—	—	—	—	—	—	—	—	—
108	188,67	43	308,07	79	1.191,60	39	990,31	

DANE STATYSTYCZNE

Zgromadzone z różnych wykazów dane dotyczące stanu zaludnienia we wsiach Babimojszczyzny o przewadze ludności polskiej oraz w Górnym Folwarku, osadzie niemieckiej, leżącej wśród tych osiedli za lata od 1910 do 1939 roku.

Rok	Górny Folwark	Wk. Podmokle	Mł. Podmokle	St. Kramsko	N. Kramsko
1910	155	360	486	341	1.017
1911	156	368	488	355	1.034
1912	161	344	490	359	1.058
1913	152	340	501	351	1.074
1914	150	327	507	337	1.097
1915	153	325	514	345	1.106
1916	150	322	508	342	1.103
1917	152	320	501	338	1.107
1918	154	314	497	336	1.097
1919	151	309	491	328	1.086
1920	161	315	501	331	1.097
1921	167	343	519	335	1.095
1922	168	359	527	320	1.109
1923	163	350	537	319	1.117
1924	162	342	536	318	1.124
1925	182	335	539	314	1.134
1926	177	338	533	315	1.136
1927	179	345	542	330	1.140
1928	187	344	536	333	1.148
1929	190	247	532	339	1.151
1930	191	332	526	330	1.159
1931	170	323	521	330	1.158
1932	168	321	521	326	1.179
1933	165	326	526	337	1.184
1934	163	333	528	343	1.183
1935	150	330	501	340	1.217
1936	157	353	—	333	1.221
1937	—	—	504	331	—
1938	—	—	496	—	1.241
1939	—	—	—	337	—

Cały powiat babimojski liczył w dniu 16 czerwca 1933 r. — 13.261 mieszkańców.

Distrikt Kargowa liczył w latach: 1885 — 6.036, 1890 — 6.070, 1895 — 6.052, 1900 — 5.867, 1905 — 5.980, 1910 — 6.260, 1919 — 6.034, 1925 — 6.054, 1933 — 5.920, 1934 — 5.926, 1935 — 5.983, 1936 — 5.919 i 1937 — 5.817 ludzi.

SPRAWY WYBORCZE

Dnia 12 marca 1933 r. odbyły się równoczesne wybory do sejmików prowincjonalnych, sejmików powiatowych i przedstawicielstw gmin (Provinziallandtag, Kreistag i Gemeindevorsteher). Są to odpowiedniki dzisiejszych rad wojewódzkich, powiatowych i gromadzkich. W czasie tych wyborów w całych Niemczech odniosła zwycięstwo lista hitlerowska oznaczona nr 1, co umożliwiło Hitlerowi opanowanie władzy w Rzeszy. Polacy wystawili własną listę nr 16, niestety w wyborach do rady powiatowej zdobyli tylko 1 mandat, jak to wynika z końcowego protokołu wyborczego. Brak w aktach wyników wyborów do rady prowincji (Posen Westpreussen), które należałoby odszukać w Dzienniku Urzędowym Rejencji w Pile za rok 1933, o ile taki się dochował. Zachowała się natomiast kartka wyborcza do rady prowincji (zbiory prywatne), z której wynika, że z listy polskiej nr 16 kandydowali: Grochowski, Budych IV, Cichy i Noryśkiewicz.

Akta Komisariatu w Kargowej. Teczka 31/124. Wybory do Rady Prowincjonalnej i Powiatowej (Akten des Distriktsamts Karge Fach 31 nr 124 Provinziallandtags — und Kreistagswahlen).

Odpis fragmentów protokołu ustalającego wyniki wyborów. W przekładzie brzmi on:

Dla Powiatowego Dziennika Urzędowego!

Dotyczy: Wyniki wyborów do rady powiatowej.

Na zasadzie § 113 ordynacji wyborczej do rady prowincjonalnej i powiatowej, wydział powiatowy (Kreisausschuss) ustalił na otwartym posiedzeniu w dniu 16 marca 1933 r. następujące wyniki wyborów z 12 marca 1933 r. do rady powiatowej, co podaje niniejszym do publicznej wiadomości.

Ogólna liczba ważnych głosów wynosi: 7.399

Z tej liczby przypada na listy wyborcze:

Nr 1	Narodowo-socjalistyczna Niemiecka Partia Robotnicza (Nazional-sozialistische Deutsche Arbeiterpartei-Hitlerbewegung)	3760 gł.
Nr 2	Socjal-demokratyczna Partia Niemiec (Sozialdemokratische Partei Deutschlands-SPD)	657 „
Nr 4	Niemiecka Partia Centrum (Deutsche Zentrumsartei)	1891 „
Nr 5	Front Walki Czarno-Bialo-Czerwonych (Kampffront Schwarz-Weiss-Rot)	603 „
Nr 16	Lista Polska (Polenliste)	488 „

Spółród 20 mandatów przypada wobec tego na poszczególne listy:

Nr 1	Narodowo-socjalistyczna Niemiecka Partia Robotnicza	10 mandatów
Nr 2	Socjal-demokratyczna Partia Niemiec	2 „
Nr 4	Niemiecka Partia Centrum	5 „
Nr 5	Front Walki Czarno-Bialo-Czerwonych	2 „
Nr 16	Lista Polska	1 „

Razem: 20 mandatów

Materiały i źródła

Według kolejności kandydatów na listach zostali wybrani do rady powiatowej:

- a) z listy nr 1... itd.
następuje wyciszenie wybranych kandydatów
 - e) z listy nr 16 Polenliste (Lista Polska)
1. Cichy Jan — rolnik w Nowym Kramsku.

Sulechów, 16 marca 1933 r.

Przewodniczący Wydziału Powiatowego Powiatu Babimost
w. z. podp. Nethe, asesor rządowy.

Opracował: Wiesław Sauter